

کلاه بازی!

پرونده‌ای درباره کلاه، پیشینه آن، انواعش

چه کلاهی برای چه کله‌ای؟ و مشهور ترین عاشقان کلاه در ایران و جهان

علیرضا کردار | روزنامه‌نگار

پرونده

ما ایرانی‌ها از قدیم ارادت خاصی به کلاه داشته‌ایم. اصلا کلاه بخشی از سبک زندگی ما بوده است. هم به‌عنوان یک پوشش و هم در نقش وسیله‌ای برای اشاره، ایهام، استعاره و کنایه. نه تنها از اقسام کلاه‌ها استفاده می‌کرده‌ایم که انواع داستان‌ها، مثل‌ها و اصطلاحات کلاهی هم در فرهنگ‌مان به‌وفور یافت می‌شود. در پرونده امروز سعی کردیم به‌طور اختصاصی به این پوشش بپردازیم. ممکن است برایتان عجیب باشد ولی مطلب را بخوانید تا ببینید که چه چیزهایی از زیر همین کلاه در می‌آید! جالب‌است بدانیم برای کلاه روز جهانی هم داریم که ۱۵ ژانویه یعنی ۲۵ دی ماه است و در آن روز مردم کشورهایی که این روز را جشن می‌گیرند، سعی می‌کنند انواع کلاه‌ها را سر خودشان و دیگران بگذارند!

پیشینه کلاه که فقط برای محافظت از سر نبوده!

تاریخ استفاده از کلاه به زمان مردم غار نشین برمی‌گردد. در حکاکی‌ها و نقاشی‌های باستانی چند نوع کلاه دیده می‌شود که پژوهشگران هر کدام ابرای یک عملکرد دوبه یک معنی خاص می‌دانند. اولین کاربرد تو تعریف کلاه که به ذهن می‌رسد وسیله‌ای است که از مو سر در برابر عواملی همچون گرما، سرما، گردوغبار یا ضربات محافظت می‌کند اما علاوه بر این موارد، کلاه بر اساس شغل، نژاد، طبقه اجتماعی، مذهب، ملیت، آداب، تیپ، زینت و... افراد استفاده می‌شده است. ارزش کلاه در ایران قدیم به حدی بوده که در دوره قاجار به وقیل از آن سر برهنگی مردنشانه بی ادبی و بی وقاری او بوده و گفته می‌شده موجب فقر، بی آبرویی و اختلال حواس می‌شود. به همین دلایل پوشیدن کلاه از حالت یک عادت خارج شده و به صورت ضرورتی اجتناب ناپذیر درآمده بود. یکی از دلایل دیگر استفاده از کلاه فواید طبی آن بوده است. به عنوان مثال برای محافظت از مغزو جلوگیری از ضعف حافظه توصیه می‌شده که حتما از کلاه استفاده شود. مثل امروز که برای محافظت از پیشانی، سینوس‌ها و گوش‌ها، پیشنهاد می‌شود در سرما حتما کلاه بپوشید. یکی از مواقعی که سر سرما می‌خورد، هنگام خواب است که اگر در فیلم‌ها و انیمیشن‌های خارجی دقت کنید، شخصیت‌ها هنگام خواب کلاه خوابی منگوله‌دار به سر دارند که در ایران قدیم هم این کلاه به «شب کلاه» معروف بوده است.

از کلاه نمدی تا کلاه کابوی

آشنایی با انواع کلاه‌ها که احتمالا اطلاعات زیادی درباره‌شان ندارید

کابویی | این کلاه‌یار همیشگی گاوچران‌های آمریکایی بوده و از آن‌ها در مقابل آفتاب و باران محافظت می‌کند. همچنین برای بادزدن و روشن کردن آتش یا جمع کردن آبی که از کوه پایین می‌ریزد از آن کمک می‌گیرند. امروزه این کلاه به عنوان نمادی از فرهنگ آمریکایی شناخته می‌شود و البته در سراسر جهان پخش شده است.

بسیاری از اقوام ایرانی آن را در شکل‌ها و رنگ‌های متنوع بر سر می‌گذارند. نمد این کلاه تهیه شده از پشم گوسفند یا شتر است که با فشار، حرارت، و طوط و قراردادن در قالب درست می‌شود. نمد خالص در مانی داشته و سر، پیشانی و در بعضی مدل‌ها که در استان‌های سر دسیر استفاده می‌شود، گوش‌ها و گردن را هم گرم‌نگه می‌دارد. این کلاه ریشه در ایران باستان و برخی از تمدن‌های همجوار دارد. قدیمی‌ترین نقش بر جسته از کلاه نمدی در سرپل ذهاب کرمانشاه با قدمتی حدود پنج هزار سال است.

فدورا | این کلاه که در قرن ۲۰ میلادی در میان مردان جایگاه خوبی داشت، بیشتر با نام کارآگاهان و حتی تبهکاران یا بارانی‌های بلند همراه شده است. فدورا اولین بار بر سر «همفری بوگارت» در فیلم «کازابلانکا» دیده شد و «جانی دپ» یکی از بازیگرانی است که بیشتر وقت‌ها با این کلاه دیده می‌شود. بد نیست بدانیم که در دهه ۳۰ شمسی این کلاه در بین مردان ایرانی هم طرفدار پیدا کرد و به نام «شاپو» که نام فرانسوی‌اش است، شناخته می‌شد. بعدتر جنس مخملی و به رنگ مشکی این کلاه نماد قشر خاصی شد که به عنوان جاهل و داش‌مشتی شناخته می‌شدند.

نظامی ویژه این کشور به کار می‌رفت اما از سال ۱۹۶۰ میلادی در سراسر جهان محبوب شد و مورد استفاده مردان و زنان قرار گرفت. این کلاه به دلیل شکل ظاهری‌اش بیشتر به کلاه کج معروف است که در میان هنرمندان و دانشجویان هنر محبوبیت بیشتری دارد.

نقش کلاه در ادبیات فارسی و ضرب‌المثل‌ها

کلاه، جدای از نقش نمادینی که به عنوان نشان پادشاهی و بزرگی در تاریخ ادبیات ایران دارد، یکی از واژه‌گانی است که متنوع‌ترین ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات با معانی گوناگون را در زبان فارسی ساخته است. معروف‌ترین آن‌ها اصطلاح «سر کسی کلاه گذاشتن» یا «کلاه از سر کسی برداشتن» به معنی گول‌زدن و سودجویی با فریب دادن کسی است. دیگری، «کلاه خود را قاضی کردن» با مفهوم از روی وجدان و انصاف قضاوت کردن یا «دوختن کلاه از این نمد» به معنی فرصت طلبی یا سوءاستفاده از فرصت به دست‌آمده در موقعیتی خاص است. «کلاهش پشم ندارد» یعنی چون کاری از دستش بر نمی‌آید کسی به او توجه نمی‌کند، «کلاه کسی پس معر که بودن» به مفهوم عقب بودن از دیگران و پیشرفت نداشتن و «کلاهت را بالا بگذار» کنایه از این است که بیشتر به اطرافت دقت کن یا «کلا همان توی هم می‌رود» به این معنی است که میانه‌ما به هم می‌خورد. نمونه‌های دیگر «چه سر به کلاه، چه کلاه به سر»، «این کلاه آن کلاه کردن»، «کلاهت را بچسب باد نبرد» و... هستند. همان‌طور که گفته شد در ایران قدیم کلاه ارزش زیادی داشته، برای همین طبقات مختلف اجتماع و مخصوصا اشخاصی که قدرت مالی بالایی داشتند، سعی می‌کردند جنس، اندازه و شکل کلاه‌شان از دیگران متمایز باشد و قایت حسابی رواج داشت. آن قدر این موضوع شدید شد که در دوران سلطنت محمدعلی شاه قاجار برای صرفه جویی در هزینه‌ها و همچنین جلوگیری از مسخره شدن، مقرر شد کلاه‌هایی که طول شان به نیم ذرع یا سه چارک (۵۰ تا ۷۵ سانتی متر) می‌رسد، کوتاه شود. چنان که میرزا عباس فروغی شاعر آن زمان سرود: کلاه سروقدان بس که سر بلندی کرد / به حکم شاه جهان کرده‌اند کوتاهش!

همه دنیا را رسید. کلاه تن‌تن همان کلاه خبرنگاری است که این روزها به خاطر شخصیت سریال «پیکي بلاندرز» به آن نام هم شناخته می‌شود. جالب است بدانید این کلاه مورد علاقه «دیوید بکهام» است.

که به فرم استاندارد و یک دست امروزی در آمد. نکته جالب این جاست که این کلاه تنها مخصوص بازیکنان بیسبال نیست بلکه بعضی از ارتش‌های دنیا هم این کلاه را بخشی از یونیفرم نظامی خود کرده‌اند و بر سر می‌گذارند.

زبانی به یاد آوردن این کلاه چهره «چارلی چاپلین» را به خاطر بیاورید! بولر کلاهی بود که در قرن ۱۹ میلادی مردان انگلیسی زیادی هوادارش بودند، اما نکته جالب این که در انگلستان قدیم این کلاه دو معنی کاملا متفاوت داشت. اگر مردی این کلاه را در شهر لندن به سر می‌گذاشت در نظر همه احتمالا یک وکیل، بانک‌دار یا فعال بازار بورس بود اما در بقیه شهرهای این کشور گارسون‌ها و مستخدمان خانه‌های اشرافی این کلاه را بر سر می‌گذاشتند. **تاپ‌هت** | یا کلاه سیلندری، همان کلاه شعیده بازان است که از درونش خرگوش در می‌آورند! در قرن ۱۹ میلادی مردم این کلاه را به نام لوله‌بخاری می‌شناختند و «آبراهام لینکلن» در دوران ریاست جمهوری‌اش از این کلاه که البته کمی بلندتر از نوع معمولی‌اش بود به سر می‌گذاشت. گفته می‌شود لینکلن برای این که بتواند اسناد مهم و محرمانه‌اش را در آن پنهان کند دستور داده بود قد کلاهش بلندتر از نوع معمول آن باشد.

کلاه خبرنگاری | حتما تن‌تن، خبرنگار معروف بلژیکی را می‌شناسید، شخصیتی که در کتاب‌های کمیک ظاهر شد و بعد به

کلاه‌گذاران معروف

ایران و دنیا!

جدا از بحث کلاهبرداران بزرگ دنیا، یک عده کلاه‌گذار معروف هم داریم که در این بخش گذرا آن‌ها را مرور می‌کنیم. واضح است که کلاه‌گذار به کسانی می‌گوییم که کلاه بر سر می‌گذارند و ربطی به کلاهبرداری ندارند!

از نمونه‌های وطنی، بعد از داش‌مشتی‌ها و کلاه‌شاپویی که بر سر می‌گذاشتند، یک کلاه‌دار معروف را می‌شناسیم به نام کلاه قرمزی! شخصیتی دوست‌داشتنی که چند نسل خاطره از او دارند و با کلاهش شناخته می‌شود. در بین هنرمندان هم رضا عطاران، شخصیتی است که این سال‌ها با کلاه در مراسم ظاهر می‌شود که مثل خیلی‌ها برای پوشاندن سر کم‌موی خود از آن استفاده می‌کند ولی از غیر ایرانی‌ها همان‌طور که در مدل‌های کلاه هم اشاره شد، چارلی چاپلین یکی از معروف‌ترین کلاه‌به‌سرهای تاریخ است. به تن‌تن و کلاهش هم اشاره کردیم ولی کارآگاه‌های دیگری هم هستند که با کلاه‌شان شناخته می‌شوند. نمونه اول شرلوک هلمز است که با پیپ و کلاه گوشی‌دارش شناخته می‌شود. این کلاه که به عنوان کلاه دولبه شناخته می‌شود و اولین بار در سریال شرلوک هلمز به نمایش در آمد، به عنوان نماد ظاهری او و اعضای انجمن‌های طرفدارش معروف شده است. کارآگاه دیگری که کلاه بر سر دارد و ما می‌شناسیم اش پوآرو است. این کارآگاه تیل بلژیکی هم با کلاه و عصا و البته سیبل تاب‌داده‌اش شناخته می‌شود. کلاه پوآرو همان مدل بولر است که کمی تغییر کرده. یکی دیگر از افراد مشهوری که با کلاهش شناخته می‌شود، ایندیانا جونز است. باستان‌شناس ماجراجویی که شخصیت یک سری‌رمان و فیلم‌های هیجان‌انگیز و پرطرفدار در دنیا است که مدل کلاهش کابویی چرمی است. در بین سیاستمداران دنیا هم به جز لینکلن، ناپلئون بناپارت هم کلاه مخصوصی داشت که البته به خاطر شکل خشنده‌دارش این روزها طرفدار چندانی ندارد!

کلاه پهلوی | تا پیش از رضاشاه، انواع پوشش سر برای مردان معمول بود. معمول‌ترین آن در میان بازاریان عمامه و دستار بود و در میان کارمندان، کلاه بدون لبه. علاوه بر این در میان شاهزادگان و اروپا دیده‌ها کلاه سیلندر مرسوم بود. در سال ۱۳۰۶ ابتدا به وزیران و روسای ادارات و کارمندان دولت دستور داده شد تا از کلاه لبه‌دار پهلوی استفاده کنند. در مرحله بعد به مدارس دستور داده شد که از ورود دانش‌آموزان بدون کلاه پهلوی جلوگیری شود. مرحله بعد تصویب قانون لباس متحدالشکل (یونیفرم) توسط مجلس شورای ملی بود که در ماده اول این قانون می‌گفت، «کلیه اتباع ایران که بر حسب مشاغل دولتی دارای لباس مخصوصی نیستند، در داخل مملکت مکلف هستند با لباس متحدالشکل کلاه پهلوی و نیم‌تنه بافته شده در ایران ملیس گردند.»

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

یک شنبه • ۱۷ اسفند ۱۳۹۹
 ۲۳ رجب ۱۴۴۲ • ۷ مارس ۲۰۲۱
 شماره ۳۰۶۱۵

۱۸۳۵

گران‌ترین کلاه‌های دنیا

تاج پاپ | قیمت: ده‌ها میلیون دلار در طول قرن‌های گذشته تمامی پاپ‌ها این تاج را بر سر گذاشته‌اند که اکنون در کلیسای ملی ایالت واشنگتن است. این تاج سه طبقه دارای ۵۴۰ مروارید، ۱۱ الماس، ۳۳ یاقوت، ۲۸ یاقوت سرخ، ۲۲ زمرد، شش زمرد کبود، هشت یاقوت کبود، چهار یاقوت تراش نخورده، ۲۴ قطعه طلا، ۹ لعل، یک یاقوت‌رز دوپیک یاقوت سبز است. قیمت این سنگ‌ها به تنهایی چندین میلیون دلار است.

شاپوی عشق | قیمت: ۲/۷ میلیون دلار

در گالری کریستی لندن به نمایش گذاشته شد که در هنگام رونمایی آن یک مدل خانم شروع به حرکت و نواختن فلوت و پشت سرش مدل دیگری مسیر عبور او را گل افشانی کرد! این کلاه با پارچه‌ای از جنس پلاتین است و چندین یاقوت ارغوانی و الماس با ظرافت تحسین بر انگیزی روی آن سوار شده است.

بولر چارلی چاپلین | قیمت: ۶۲/۵۰۰ دلار

این هنرمند نابغه کلاه لبه‌دار مشکی خود را در سال ۱۹۳۶ به کاترین کلر مجسمه‌ساز داد تا برای مجسمه مومی‌اش که در موزه شهر کنتاکی قرار دارد، استفاده کند. در سال ۲۰۱۲ با اجازه خانم کلر این کلاه و عصای چوب بامبوی چاپلین به حراج گذاشته شدند و با هم به قیمت ۱۰۰ هزار دلار به فروش رسیدند.

کلاه مایکل جکسون | قیمت: ۶۳۲۰ دلار

در مراسم ویژه‌ای به مناسبت سی‌امین سالگرد اجرای کنسرت توسط جکسون در سال ۲۰۰۱ بر سر نهاده شده است. این کلاه در سال ۲۰۱۳ توسط یک کلکسیونر به قیمت شش هزار و ۳۲۰ دلار خریداری شده است.

چه کلاهی برای چه کله‌ای؟!

حالا که با انواع کلاه آشنا شدیم، بد نیست خیلی مختصر بررسی کنیم که برای هر سر و صورتی، چه نوع کلاهی مناسب است. ابتدا باید فرم صورت‌سر خود را بشناسید و بر اساس آن کلاه خود را انتخاب کنید.
❖ صورت مربعی | اگر عرض پیشانی با چانه تقریبا برابر می‌کند بهتر است سراغ کلاه‌هایی با لبه گردتر بروید که تناسب را در صورت شما به وجود می‌آورد. کلاه‌های لبه‌دار و کپ برای فرم صورت شما مناسب‌تر هستند.
❖ صورت بیضی | به کلاهی نیاز خواهید داشت که صورت شما را کوتاه‌تر نشان دهد و کشیدگی آن را کم کند. کلاه شاپو با لبه متوسط و بلندی کم برای صورت‌تان مناسب است و بهتر است سراغ کلاه‌هایی مانند کپ‌نرئید.

❖ **صورت کوتاه** | از کلاه‌هایی که تاج بلندی دارند دوری کنید، این کلاه‌ها باعث می‌شود کوتاهی فرم صورت شما بیشتر به چشم بیاید، به جای آن سراغ کلاه‌های کپ یا خبرنگاری بروید.

❖ **صورت گرد** | اگر چانه و پیشانی‌تان نسبت به گونه‌ها کوچک‌تر به نظر می‌رسد، کلاهی با تاج متوسط و لبه باریک‌تر فرم صورت شما را متعادل‌تر نشان می‌دهد. کلاه بافتنی یا شاپو انتخاب مناسبی هستند.

❖ **صورت مثلثی** | یعنی پیشانی شما خیلی بزرگ‌تر از چانه شماست، در این صورت باید کلاهی انتخاب کنید که پیشانی را مخفی کند و ارتفاع کمی داشته باشد، مانند کلاه کپ، خبرنگاری و بافتنی.

